

HALACHIC AND HASHKAFIC ISSUES IN CONTEMPORARY SOCIETY

224 - 9 AV: SAYING NACHEM IN CONFUSING TIMES OU ISRAEL CENTER - SUMMER 2021

- As Tisha B'Av approaches, we again face the confusing reality of commemorating and re-experiencing the tragedies of the Jewish people, at the same time as living in an unprecedented time of hope and possibly even the beginning of redemption.
- How are we meant to balance these contradictory emotions? Should we still mourn? Should we recite the traditional text of Nachem at Mincha on 9 Av, which speaks of a mourning, destroyed, despised and desolate Jerusalem? Should we amend the text?

A] HISTORY, MEMORY AND IDENTITY

1. חמשה דברים אירעו את אבותינו בתשעה באב בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ, וחרב הבית בראשונה ובשניה, ונלכדה ביתר, ונחרשה העיר. משנכנס אב ממעטין בשמחה.

משנה תענית פרק ד משנה ו

The initial focus of Tisha B'Av is the link to history. We must understand our origins, context and development and become wise from that knowledge. Tisha B'Av is a perfect day to read about Jewish history.

2. There is, though, one form of outsourcing that tends to be little noticed: the outsourcing of memory. Our computers and smartphones have developed larger and larger memories, from kilobytes to megabytes to gigabytes, while our memories, and those of our children have got smaller and smaller. In fact, why bother to remember anything these days if you can look it up in a microsecond on Google or Wikipedia? But here, I think, we made a mistake. We confused history and memory, which are not the same thing at all. History is an answer to the question, "What happened?" Memory is an answer to the question, "Who am I?" History is about facts, memory is about identity. History is his-story. It happened to someone else, not me. Memory is my story, the past that made me who I am, of whose legacy I am the guardian for the sake of generations yet to come. Without memory, there is no identity. And without identity, we are mere dust on the surface of infinity.

Rabbi Lord Jonathan Sacks - 'Rediscovering our Moral Purpose'¹

It is essential to transition from history - essentially factual, detached and morally neutral - to memory, which is experienced in the present, deeply personal, and can be laden with moral implications for our future actions.

3. א יש שם זמים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שארעו בהן, כדי לעורר הלבבות לפתח דרכי התשובה. ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה עד שגורם להם ולנו אותן הצרות. שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב שנאמר (ויקרא כו, מ) (ויקרא כו,מ) והתדו את עונם ואת עון אבותם וגו'.

רמב"ם הלכות תעניות פרק ה

The Rambam links the memory of past events to teshuva in the present and improvement in the future.

4. הלכות תעניות - הקדמה: מצות עשה אחת. והיא לצעוק לפני ה' בכל עת צרה גדולה שלא תבא על הצבור. א מצות עשה מן התורה לזעק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבוא על הצבור. שנאמר (במדבר יט) על הצר הצר אתכם והרעיתם בחצוצרות. כלומר כל דבר שיצר לכם כגון בצרת ודבר וארבה וכיוצא בהן זעקו עליהן והריעו. ב ודבר זה מדרכי התשובה הוא. שבזמן שתבוא צרה וזעקו עליה ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן כפתוב (ירמיהו ה-כה) עונותיכם הטו-אלה וחטאותיכם מנעו הטוב מכם]. וזה הוא שיגורם להם להסיר הצרה מעליהם. ג אבל אם לא זעקו ולא יריעו אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם ארע לנו וצרה זו נקרה נקרות. הרי זו דרך אכזריות וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים. ותוסיף הצרה צרות אחרות. הוא שפתוב והלכתם עמי בקרי: והלכתי עמכם בחמת קרי. כלומר כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו אם תאמרו שהיא קרי אוסיף לכם חמת אותו קרי: ד ומדברי סופרים להתענות על כל צרה שתבוא על הצבור עד שירחמו מן השמים

רמב"ם הלכות תעניות פרק א

1. From R. Sacks' acceptance speech on receiving the Templeton Prize, July 2016. Available in full at <http://www.standpointmag.co.uk/node/6551/full>

To download more source sheets and audio shiurim visit www.rabbimanning.com

The world is chaotic and tragedies strike. Mankind has classically dealt with this in two different ways. The pagan world accepted the chaos and sought to appease the unstoppable and random raging forces in a bid to survive. Greek philosophy rejected paganism and instead saw the world as a holistic and perfect natural system of cause and effect, with no beginning, no end and no hope of change - fate. Our approach is a third one - which sees a relationship with God as central, and seeks an understanding that the chaos around us is neither random, nor unchangeable².

5. אמר רבי יוחנן, מאי דכתיב: (משלי כח:יד) אֲשֶׁרְךָ אָדָם מִפֶּתַח תְּמִיד וּמִקְשָׁה לִבּוֹ יִפּוֹל בְּרָעָה? אקמצא ובר קמצא חרוב ירושלים

.....

גיטין נה:

The story of the Churban is introduced by the verse in Mishlei enjoining us to be ever fearful of stubbornness in not seeing the real causes of destruction

6. ג וְתִשָּׁעָה בְּאָב חֲמִשָּׁה דְּבָרִים אֲרָעוּ בּוֹ
ד וְאֲרָבְעָה יָמֵי הַצּוֹמוֹת הָאֵלֶּן הָרִי הֵן מִפְּרִשִׁין בְּקִבְלָהּ (זכריה ח:יט) צוֹם הַרְבִּיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְגו'. צוֹם הַרְבִּיעִי זֶה שְׁבַעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז שֶׁהוּא בְּחֹדֶשׁ הַרְבִּיעִי. וְצוֹם הַחֲמִישִׁי זֶה תִּשְׁעָה בְּאָב שֶׁהוּא בְּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי. וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי זֶה שְׁלֹשָׁה בְּתִשְׁרִי שֶׁהוּא בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי. וְצוֹם הָעֶשְׂרִי זֶה עֶשְׂרֵה בְּטַבַּת שֶׁהוּא בְּחֹדֶשׁ הָעֶשְׂרִי.

רמב"ם הלכות תעניות פרק ה

The Rambam then goes on to connect the fasts with the vision of the future in Zecharia.

7. (יט) כֹּה־אָמַר ה' צְבָאוֹת צוֹם הַרְבִּיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֶשְׂרִי יִהְיֶה לְבֵית־יְהוּדָה לְשִׂשׁוֹן וּלְשִׂמְחָה וּלְמַעֲדִים טוֹבִים וְהָאֵמֶת וְהַשְּׁלוֹם אָהָבוּ.

זכריה ח:יט

Our focus on a fast day is simultaneously on three things (i) what happened in the past - churban/tzom; (ii) how it will improve in the future - sasson/simcha; and (iii) what we can do in the present to make that happen - love truth and peace.

B] THE ORIGINS OF TISHA B'AV AND THE CONFUSION OF REBUILDING

8.

CHAPTER 7

1. In the fourth year of King Darius, on the fourth day of the ninth month, Kislev, the word of the LORD came to Zechariah
2. When Bethel-sharezer and Regem-melech and his men sent to entreat the favor of the LORD,
3. [and] to address this inquiry to the priests of the House of the LORD and to the prophets: "Shall I weep and practice abstinence in the fifth month, as I have been doing all these years?"
4. Thereupon the word of the LORD of Hosts came to me:
5. Say to all the people of the land and to the priests: When you fasted and lamented in the fifth and seventh months all these seventy years, did you fast for my benefit?
6. And when you eat and drink, who but you does the eating, and who but you does the drinking?
7. Look, this is the message that the LORD proclaimed through the earlier prophets, when Jerusalem and the towns about her were peopled and tranquil, when the Negeb and the Shephelah were peopled.
8. And the word of the LORD to Zechariah continued:
9. Thus said the LORD of Hosts: Execute true justice; deal loyally and compassionately with one another.
10. Do not defraud the widow, the orphan, the stranger, and the poor; and do not plot evil against one another.—
11. But they refused to pay heed. They presented a balky back and turned a deaf ear.
12. They hardened their hearts like adamant against heeding the instruction and admonition that the LORD of Hosts sent to them by His spirit through the earlier prophets; and a terrible wrath issued from the LORD of Hosts.
13. Even as He called and they would not listen, "So," said the LORD of Hosts, "let them call and I will not listen."
14. I dispersed them among all those nations which they had not known, and the land was left behind them desolate, without any who came and went. They caused a delightful land to be turned into a desolation.

CHAPTER 8

1. The word of the LORD of Hosts came [to me]:
2. Thus said the LORD of Hosts: I am very jealous for Zion, I am fiercely jealous for her.
3. Thus said the LORD: I have returned to Zion, and I will dwell in Jerusalem. Jerusalem will be called the City of Faithfulness, and the mount of the LORD of Hosts the Holy Mount.

2. That does not necessarily mean that every moment in every person's life is subject to a direct hashgacha pratit. This is a far more complex issue - see *The Paths of Providence: Does G-d Control Everything?* by Chaim Gross.

4. Thus said the LORD of Hosts: There shall yet be old men and women in the squares of Jerusalem, each with staff in hand because of their great age.
5. And the squares of the city shall be crowded with boys and girls playing in the squares.
6. Thus said the LORD of Hosts: Though it will seem impossible to the remnant of this people in those days, shall it also be impossible to Me?—declares the LORD of Hosts.
7. Thus said the LORD of Hosts: I will rescue My people from the lands of the east and from the lands of the west,
8. and I will bring them home to dwell in Jerusalem. They shall be My people, and I will be their God—in truth and sincerity.
9. Thus said the LORD of Hosts: Take courage, you who now hear these words which the prophets spoke when the foundations were laid for the rebuilding of the Temple, the House of the LORD of Hosts.
10. For before that time, the earnings of men were nil, and profits from beasts were nothing. It was not safe to go about one's business on account of enemies; and I set all men against one another.
11. But now I will not treat the remnant of this people as before—declares the LORD of Hosts—
12. but what it sows shall prosper: The vine shall produce its fruit, the ground shall produce its yield, and the skies shall provide their moisture. I will bestow all these things upon the remnant of this people.
13. And just as you were a curse among the nations, O House of Judah and House of Israel, so, when I vindicate you, you shall become a blessing. Have no fear; take courage!
14. For thus said the LORD of Hosts: Just as I planned to afflict you and did not relent when your fathers provoked Me to anger—said the LORD of Hosts—
15. so, at this time, I have turned and planned to do good to Jerusalem and to the House of Judah. Have no fear!
16. These are the things you are to do: Speak the truth to one another, render true and perfect justice in your gates.
17. And do not contrive evil against one another, and do not love perjury, because all those are things that I hate—declares the LORD.
18. And the word of the LORD of Hosts came to me, saying,
19. Thus said the LORD of Hosts: The fast of the fourth month, the fast of the fifth month, the fast of the seventh month, and the fast of the tenth month shall become occasions for joy and gladness, happy festivals for the House of Judah; but you must love honesty and integrity.

Zecharia - Chapter 7 & 8.

The people came to Zecharia as the Second Temple was being built and asked whether they should continue to fast over the churban? His response was sharp and critical - we do not fast because of the destruction, but because of our corrupt behavior which caused the destruction! As long as that behavior continues, we will continue to fast. Only if we learn to 'love honesty and integrity', will there be hope for true redemption!

C] TISHA B'AV DURING THE SECOND TEMPLE PERIOD

9. **משנה.** על ששה חדשים השלוחין יוצאין: על ניסן מפני הפסח, על אב מפני התענית, על אלול מפני ראש השנה, על תשרי מפני תקנת המועדות, על כסליו מפני חנוכה, ועל אדר מפני הפורים. וכשהיה בית המקדש קיים - יוצאין אף על אייר מפני פסח קטן.

משנה מסכת ראש השנה פרק א משנה ג

Even when the Second Temple was still in place, the Mishna seems to indicate that the Sanhedrin sent messengers to publicize Rosh Chodesh Av so that the people could fast on 9 Av.

10. **גמרא.** וליפקו נמי אתמוז וטבת! דאמר רב חנא בר ביזנא אמר רב שמעון חסידא: מאי דכתיב: *כֹּה-אָמַר ה' צְבָאוֹת צוֹם הַרְבִּיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית-יְהוָה לְשִׁשָּׁן וּלְשִׁמְחָה.* קרי להו צום, וקרי להו ששון ושמחה: בזמן שיש שלום - יהיו לששון ולשמחה. אין שלום - צום. אמר רב פפא: הכי קאמר: בזמן שיש שלום - יהיו לששון ולשמחה. יש שמד - צום. אין שמד ואין שלום: רצו - מתענין, רצו - אין מתענין. אי הכי, תשעה באב נמיי - אמר רב פפא: שאני תשעה באב, הואיל והוכפלו בו צרות. דאמר מר: בתשעה באב חרב הבית בראשונה ובשניה, ונלכדה ביתר, ונחרשה העיר.

ראש השנה יח.

As for the other fasts, the Gemara presents two models. R' Shimon Chasida sees a binary system - peace or war. Rav Papa sees a third situation - neither peace nor war.

11. **דאמר רב חמא בר ביזנא כו' -** דכולכו ימי תענית ניכוו צומן הזכ שאין בית המקדש קיים, ומתניתין צומן הזכ קא מייירי **יש שלום -** שאין יד הגויים תקיפה על ישראל.

רש"י שם

Rashi gives a perplexing definition of the 'binary' formula. The fasts apply if 'אין שלום', which Rashi defines as when there is no Beit Mikdash. However, they do not apply if 'יש שלום'. Rashi does NOT define this as 'when there IS a Beit Mikdash' but rather when the non-Jews are no longer oppressing us.

- So even in the 'binary' vision, 'peace' is not so easy to define. This is certainly true of the three-part definition of Rav Papa.

12. ... וצבית שני לא היו מתעניין לא עשירי צטצת ולא שצעה עשר צתמוז, חלל הרולל יתענה או שלל יתענה. ולפיקך לא היו יולחין על צצת ועל תמוז והיו מתעניין תשעה צלל על פי שהוא מסור לרלונס מפני שהוכפלו צו לרות ...

פ' הרמב"ם שם

Rambam states that the people DID fast on 9 Av during the 2nd Temple period³. It seems that he read the distinction of 'shalom' and 'no shalom' as applying even during that period. As such 9 Av was still a fast due to its special status as a day of tragedy, even then⁴.

13. תירך הגמ' דדוקל זמן שיש שלום ממש דהיינו צצנ"י שולטין. וצמן שקלקלו הכותים והתקינו שלוחין לא היו שולטין החשמונאים. וזו רלו לום שמה, לכן חין שולחין צהם שלוחים כנ"ל. ויתכן פי' זה לפמ"ש לעיל משמעות הרמב"ם צפיה"מ דצבית שני נמי אחר שצטל מלכות השמונאי והיו כפופין לאו"ה נקרא 'חין שלום'.

שפת אמת ראש השנה יח:

The Sfat Emet explains the Rambam as follows. Even during the 2nd Temple period there were times of shalom and times without. When things were going badly and the Jews were not in control they would fast on the minor fasts even though there was a Temple, and 9 Av was always a fast during that period

• Difficult 'intermediate' phases need to be defined:-

- What if there is independence from the non-Jews but no Temple? How is independence to be measured?
- What if there IS a Temple but no independence from non-Jewish oppression (eg during the 2nd Temple Period)?
- In all of these, Tisha B'Av seems to have a special and stricter status. How much 'peace' does there have to be before we will be able to cancel Tisha B'Av too?

• In any event, it appears that the trigger for the fast/celebration on these days is NOT necessarily the existence of the Temple. After the First Temple was destroyed, we learned that the REAL factor in galut and geula is not the Land or the Temple but our own actions.

14. (ג) כִּה־אָמַר ה' צְבֹאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִיטִיבוּ דַרְכֵיכֶם וּמַעַלְלֵיכֶם וְאֲשַׁכְּנֶה אֶתְכֶם בַּמְּקוֹם הַזֶּה:
 (ד) אֶל־תִּבְטְחוּ לָכֶם אֶל־דְּבַרֵי הַשֶּׁקֶר לֵאמֹר הִיכַל ה' הִיכַל ה' הִמָּה:
 (ה) כִּי אִם־הִיטִיב תִּיטִיבוּ אֶת־דַּרְכֵיכֶם וְאֶת־מַעַלְלֵיכֶם אִם־עָשׂוּ תַעֲשׂוּ מִשְׁפָּט בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ:
 (ו) גַּר יָתוֹם וְאַלְמָנָה לֹא תַעֲשִׂקוּ וְדָם נָקִי אֶל־תִּשְׁפְּכוּ בַּמְּקוֹם הַזֶּה וְאַחֲרֵי אֱלֹהִים אַחֲרָיִם לֹא תִלְכוּ לָרַע לָכֶם:
 (ז) וְשַׁכַּנְתִּי אֶתְכֶם בַּמְּקוֹם הַזֶּה בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבוֹתֵיכֶם לְמִן־עוֹלָם וְעַד־עוֹלָם:
 (ח) הִנֵּה אַתֶּם בֹּטְחִים לָכֶם עַל־דְּבַרֵי הַשֶּׁקֶר לְבַלְתִּי הוֹעִיל:
 (ט) הִגַּב רֹצֵחַ וְנָאִף וְהִשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר וְקִטְרַר לְבַעַל וְהִלֵּךְ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אַחֲרָיִם אֲשֶׁר לֹא־יִדְעַתֶּם:
 (י) וּבְאֹתָם וְעַמְדַתֶּם לִפְנֵי בַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו וְאַמַּרְתֶּם נִצַּלְנוּ לְמַעַן עֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַתּוֹעֲבוֹת הָאֵלֶּה:
 (יא) הַמְעַרְתֶּם פְּרָצִים הִלֵּה הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו בְּעֵינֵיכֶם גַּם אֲנֹכִי הִנֵּה רֹאֵתִי נֹאֵם־ה':

ירמיהו פרק ז

3. Thus said the LORD of Hosts, the God of Israel: Mend your ways and your actions, and I will let you dwell in this place.
4. Don't put your trust in illusions and say, "The Temple of the LORD, the Temple of the LORD, the Temple of the LORD are these [buildings]."
5. No, if you really mend your ways and your actions; if you execute justice between one man and another;
6. if you do not oppress the stranger, the orphan, and the widow; if you do not shed the blood of the innocent in this place; if you do not follow other gods, to your own hurt—
7. then only will I let you dwell in this place, in the land that I gave to your fathers for all time.
8. See, you are relying on illusions that are of no avail.
9. Will you steal and murder and commit adultery and swear falsely, and sacrifice to Baal, and follow other gods whom you have not experienced,
10. and then come and stand before Me in this House which bears My name and say, "We are safe"?—[Safe] to do all these abhorrent things!
11. Do you consider this House, which bears My name, to be a den of thieves? As for Me, I have been watching—declares the LORD.

Yirmiyahu drives home that the people CANNOT cling to the Temple as a sign that God will protect us. Our actions are far more important. Indeed, if those actions are not fair and honest, the hypocrisy of clinging to ritual actually acts against us. We turn the Temple into a 'den of robbers'!

3. Many rejected this text in the Rambam as flawed and insisted that the 9 Av was NOT a fast-day during the 2nd Temple. Rav Ovadia Yosef (Yabiah Omer O.C.1:34:3) takes this view, quoting the Tashbatz (2:271), and brings other proofs that 9 Av was a day of joy during that time. However, manuscripts of the Rambam's commentary confirm the above reading as correct.

4. The phrase referring not to a double destruction of the Temple, but multiple tragedies

D] NACHEM (RACHEM?) AND THE FOG OF MODERN TIMES

15. בתשעה באב מוסיפין בבונה ירושלים נחם ה' אלהינו עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל העיר האבלה כו':

רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ב הלכה יד

The Rambam rules that we add a special tefilla in the Amida in Boneh Yerushalayim. He makes no distinction between Ma'ariv, Shacharit and Mincha and, interestingly, refers to the addition as 'Rachem' and not 'Nachem'.

16. בתשעה באב אומר בבונה ירושלים נחם ה' אלהינו את אבלי ציון וכו'... הגה: והמנהג פשוט שאין אומרים נחם רק בתפלת מנחה

של תשעה באב, לפי שאז הציטו במקדש אש ולכן מתפללים אז על הנחמה (רוקח ואזכרה).

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקנו סעיף א

The Shulchan Aruch rules that Nachem (not Rachem) is inserted in all tefillot on Tisha B'Av but the Rema brings the minhag to say it only during Mincha since the Beit Hamikdash was set alight at that time.

17. מסתימת המחבר משמע דדעתו שיאמרו בכל התפלות, וכן הוא המנהג צירושלים. אצל צמדינותינו המנהג כמו שכתב הרמ"א

משנה ברורה סימן תקנו ס'ק א'

The Mishna Berura records that the minhag in Yerushalayim was to say it in all tefillot but in chu'l only at Mincha.

18.

תּרנּוּ טעם שאין אומרים נחם בערבית ושחרית עד המנחה, כי עד המנחה הרי הוא כמו שמתו מוטל לפניו ואין ראוי לקבל תנחומין עד המנחה שהוא כנסתם הגולה (המנהיג), עוד טעם, כי במנחת ט"ב נולד המשיח הנקרא מנחם (** וזכור לאברהם אות ט' בשם מהר"ח, ועיין מדרש איכה פ"א אות נ"ו) :

ספר טעמי המנהגים אות תרנ"ו

The psak of the Rema reflects a shift in gear after chatzot. The Sefer Manhig (13C France) describes the morning of Tisha B'Av as 'the dead body still lying before us', and therefore inappropriate for nechama. However, after chatzot, the intensity of this pain diminishes and allows for consolation.

19. ולענין נחם דבתשעה באב, דעתי ג"כ דכיון דמשום המאורע אמרינן ליה על פי הירושלמי (וכן כתב הר"ף והרא"ש בסוף תענית בשם הירושלמי) אומרו בכל תפלותיו ערבית שחרית ומנחה (וכן כתב ר"י ברצלוני בס' העתים, וכתב הרד"א) שכן כתב רב עמרם גאון ככל מעין המאורע שבכל מקום. אלא שבערבית ושחרית שהוא כמי שמתו מוטל לפניו ואינו בנחמה אומ' רחם, ולמנחה אומ' נחם (וכן כתב הכלבו בשם הראשונים והרמב"ם תפילה פ"ב, הל' יד לא חלק) שדומה למי שנקבר מתו. ומ"מ שליו צבור אינו אומר אלא במנחה. וכן כתב הרד"א בשם רס"ג גם ליחיד, כמו שנהגו.

שו"ת הריטב"א סימן סג

The Ritva brings the origins of this issue as a debate between the Geonim. Rav Amram Gaon, following the nusach found in the Yerushalmi, said 'Rachem' for Ma'ariv and Shacharit and changed it to 'Nachem' for Mincha. Rav Saadia Gaon said it only at Mincha.

20.

נחם יי אלהינו, את אבלי ציון, ואת אבלי ירושלים. ואת העיר האבלה והחרבה, ותבוזיה ותשוממה. האבלה מבלי בניה, והחרבה מפעונותיה, ותבוזיה מפבורה, ותשוממה מאין יושב. והיא יושבת וראשה חפוי, כאשה עקרה שלא ילדה, ויבצעות לגיונות, וירשויה עובדי זרים, וימילו את עמך ישראל לחרב, ויחרגו בזרון חסדי עלין. על פן ציון פמר תבכה, וירושלים תהן קוליה, לפי לפי, על תלליהם. מעי מעי, על תלליהם. כי אתה יי באש הצתה, ובאש אתה עתיד לבנותה. כאמור: ואני אהיה לה נאם יי חומת אש סביב, ולכבוד אהיה בתוכה. פרוך אתה יי מנחם ציון ובונה ירושלים:

סדור תפילה נ"א

The standard text of Nachem in Nusach Ashkenaz.

21. נחם - נוסח זה יש צו ל'א תיבות מנין כו"י אדנ-י, למתק דיניי.

סדר היעבץ ע' תנה

R. Ya'acov Emden understood that this nusach had to be 91 words (as in our current Ashkenazi text), being the gematria of Shem Adnut and Shem Havaya together, representing a transition from Din to Rachamim.

22. נחם ה' אלהינו את אבילי ציון ואת ירושלם ואת העיר האבילה והבזוייה והחרובה והשוממה. החרובה ממעונות ישראל השוממה מבלי בניה. והיא יושבת וראשה חפוי כאשה עקרה שלא ילדה. ויבעלה לגיונות וירשוה עובדי פסילים ויטילו עמך ישראל לחרב ויהרגו בזדון חסידי עליון. על כן ציון במרר תבכה, וירושלם תתן קולה. לבי לבי על חלליהם, מעי מעי על חלליהם. כי אתה ה' באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה, כאמור: (זכריה ב'ט) וְאֵנִי אֶהְיֶה-לָּהּ נְאֻם-ה' חוֹמַת אֶשׁ סָבִיב וּלְכָבוֹד אֶהְיֶה בְּתוֹכָהּ. ב"א ה' מנחם ציון עירו ובונה ירושלם.

מחזור ויטרי סימן רסט

Our current text is very similar to that in Machzor Vitri (11C France, 86 words)

23. אמר ר' אחא בר יצחק בשם רבי חייא דציפורי: יחיד בט' באב צריך להזכיר מעין המאורע. מהו אומר? רחם ה' אלהינו ברחמך הרבים ובחסדיך הנאמנים, עלינו ועל עמך ישראל ועל ירושלם עירך ועל ציון משכן כבודך ועל העיר האבילה והחרובה וההרוסה והשוממה. הנתונה ביד זרים, הרמוסה ביד עריצים, וירשוה לגיונות ויחללוה עובדי פסילים. ולישראל עמך נתנה נחלה ולזרע ישורון ירושה הורשתה. כי באש היצתה ובאש אתה עתיד לבנותה, כאמור 'ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה

תלמוד ירושלמי מסכת ברכות פרק ד דף ח טור א /ה'ג

By contrast the text of the Talmud Yerushalmi is different in a number of ways: (i) it begins with *Rachem*; (ii) it does not describe *Yerushalayim* as deserted and without its inhabitants⁵; (iii) it makes reference to the gift of *Eretz Yisrael* to the Jewish people as a *yerusha*; (iv) it does not contain the lament - *libi, libi* and is significantly shorter (70 words).

24. בתשעה באב מברך ברכת ארבע עשרה בנוסח זה: רחם ה' עלינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך, העיר האבלה החרבה השוממה. הנתונה ביד זרים, היושבת וראש לה חפוי כאשה עקרה שלא ילדה. ויבלעוה לגיונות, וירשוה עובדי פסילים, ויתנו נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ. על כן ציון במרר [במרר] תבכה וירושלים תתן קולה. לבי לבי על חלליהם, מעי מעי על הרוגיהם. ראה ה' והביטה וראה שוממותיה ונחמנה. כי באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה ככתוב: ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה. ברוך אתה ה' בונה ירושלים.

רמב"ם סדר תפילות נוסח ברכות התפילה

The Rambam's text (83 words) is somewhat of a combination of the Yerushalmi and our nusach.

25. ירושלמי ר' אחא אומר: יחיד בתשעה באב צריך להזכיר מעין המאורע. ומאי ניהו? נחם ה' אלהינו עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך וכו'

רי"ף מסכת תענית י.

26. ירושלמי (ברכות פ"ד ה"ג) יחיד בט"ב צריך להזכיר מעין המאורע. מאי ניהו? נחם ה' אלהינו אבילי ציון וכו'

רא"ש מסכת תענית פרק ד סימן לד

The Rif and the Rosh both adopt the version of the Yerushalmi although each of their girsaot begins with '*Nachem*' (not *Rachem*) and there are other slight differences. Rabbeinu Chananel also has a similar version (Taanit 18b).

5. It is questionable whether Jerusalem was inhabited by Jews at the time this was written - R. Acha Bar Yitzchak is a 3rd generation Amora, living c 320 CE, around the time of Constantine's conversion to Christianity and the total expulsion of the Jews from Yerushalayim. However, this statement is in the name of R. Chiya of Zippori. The version quoted in the Ra'avia (Hil. Taanit 886) refers to Rabbi Chiya Raba, who was a Tanna and student of Rabbi Yehuda Hanasi in around 200CE. The Jews had been expelled from Yerushalayim in around 135 CE after the Bar Kochba Revolt.

כתפלת נחם

ואת העיר האבלה והחרבה והשוממה וכו'
 ידוע, דהתוארים האלה מוסבים על העיר ירושלים. ויש להעיר, כי אחרי
 שבזמן הזה ירושלים בנויה ברמה עם בתי חמד והיכלי פאר, וגם מיושבת מיהודים
 בהמון (כ"י), לפי זה לכאורה אין מקום לתוארי אבל עליה.
 אך הגה כתב הבית יוסף בטור או"ח סימן תקס"א והמגן אברהם שם בשו"ע,
 כי גם בעת שמיושבת העיר והמדינה מיהודים, אך כל זמן שהם תחת ממשלה
 אחרת, לא תחת מלכות ישראל — עדיין יקראו חרבים, וכל הדינים אשר נקבעו
 בזה, כמו הרואה את ירושלים בהורבנה אומר ציון מדבר היתה וירושלים שממה
 וקורע, וכשרואה ערי ארץ ישראל אומר ערי קדשך היו מדבר, וקורע (ועיין עוד
 מזה בשו"ע שם). כל אלה הדינים עדיין קיימים.
 ומעין זה כתב בס' מגילת אסתר לספר המצות להרמב"ם, כי משחרב בית
 המקדש גם היושבים בה (בארץ ישראל) מישראל אין נקראים יושבי הארץ כיון
 שהם עבדים למלכי העמים כמונו בחור"ל, ואין זה נקרא ישוב רק גרות בעלמא,
 ואין מקיימין בזה מצות ישוב הארץ, כלשון הפסוק וישבתם בה (פ' ראה).

ברוך שאמר, ר' ברוך הלוי אפשטיין

R. Baruch HaLevi Epstein (the author of the Torah Temima) asks in 1938 how we can still say Nachem with the original words when Yerushalayim is already so beautifully built up? He answers that Nachem will still be applicable until Jerusalem is under Jewish governmental control.⁶

יְהוָה יִי אֱלֹהֵינוּ אֵת אַבְלֵי צִיּוֹן וְאֵת אַבְלֵי יְרוּשָׁלַיִם וְאֵת הָעִיר הָאֲבֵלָה
 הַחֲרֻבָה וְהַהֲרוּסָה. צִיּוֹן בְּמַר תִּבְכֶּה וִירוּשָׁלַיִם תִּתֵּן קוֹלָהּ, לְבִי לְבִי עַל
 חֲלָלֵיהֶם. מְעִי מְעִי עַל הָרוּגֵיהֶם. וְלִישְׂרָאֵל עֲמָה נְתַתָּה נַחֲלָה וְלִזְרַע יִשְׂרָאֵל
 יְרֻשָׁה הוֹרְשָׁתָה. נַעֲרָה יִי אֱלֹהֵינוּ מֵעַפְרָה וְהִקִּיצָה מֵאֶרֶץ דְּרָהּ, גִּטָּה אֵלֶיהָ
 כְּנֶהֱרַ שְׁלוֹם וְכִנְחַל שׁוֹסֵף כְּבוֹד עַיִם, כִּי אַתָּה יִי בְּאֵשׁ הִצַּתָּהּ וּבְאֵשׁ אַתָּה
 עָתִיד לִבְעוֹתָהּ, כְּאָמֹר, וְאֲנִי אֶהְיֶה לָּהּ נָאִם יִי חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב, וְלִכְבוֹד
 אֶהְיֶה בְּתוֹכָהּ, בְּרוּךְ אַתָּה יִי מִנַּחֵם צִיּוֹן וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם.

סדור צהל נוסח אחיד - רב שלמה גורן

Rav Shlomo Goren, following the recapture of Yerushalayim in the 6 day war, composed a new text of Nachem (79 words), largely built on the text of the Yerushalmi, with additions from the versions of the Rambam and Rav Amram Gaon. He omits reference to foreign legions in the city and to the city being empty of its inhabitants. He adds a tefilla for shalom. Apparently, R. She'ar Yashuv Cohen, R. Goren's brother-in-law and the rabbi of Haifa, said that this text was never approved by the Chief Rabbinate and therefore should not be used. (see HaTzofeh, 8 Av 5728, p. 2). In 1978 Rav Goren withdrew⁷ his new text due to the 'ethical, moral and national decline' in the wake of the Yom Kippur War and the preparations to give away land in a treaty with the Arabs⁸.

6. This and many more sources, with detailed, referenced and footnotes can be found in an article by Rabbi Dr Jacob J. Schacter, available at http://download.yutorah.org/2014/1053/Tisha_Bav_To-Go_-_5774_Rabbi_Schacter.pdf

7. Terumat HaGoren pp 327-29.

8. Note that there is a significant debate about whether Rav Goren did indeed withdraw his suggested text. Although some insist that he did not, his own comments in writing appear to contradict this.

בנוסח "נחם" בזמנינו

שכירינו הוא אשר נתקבל בכל ישראל, כשינויים קלים בין עדות ספרד לבין עדות אשכנז. ומה לנו כי נבוא לחדש עפ"י נוסח הירושלמי שקדמונו ראוהו ולא הכניסוהו לסדור מטעמים הידועים להם. וכלל זה יהא בידך שאין לשנות מנוסח המקורות מאומה, אלא מדווקא רב. ולענין התקון המוצע עלייך, מציל אותנו מלהיות בחינת דובר שקרים לפני ה', וגם שומר על הנוסח המקורי, והיי"ח יזכנו לגאולה שלימה בב"א.

הנני מאשר קבלת מכתבו מאלול תשמ"ה, בנדון חפלת "נחם", בצירוף נוסח חדש וכו' עפ"י הנוסח בתלמוד ירושלמי וכו'. הנה ירושלמי זה לא נעלם ממני כאשר הצעתי תקן קל ביותר בנוסח שלנו, היינו להוסיף ומלת "היתה". וכבר ציינתי את הירושלמי בחלק שני של ספרו "עשה לך רב" עמוד קמ"ד. וכונתי היתה פשוטה, כי אלה מרבתינו שהתקינו את נוסח "נחם" המופיע בסדרים שכירינו, לא נעלם מהם נוסח הירושלמי, והמציאות היא שנוסח זה

שות עשה לך רב מרב חיים דוד הלוי

R. Chaim David Halevi (Chief Rabbi of Tel Aviv from 1973-1998) felt that it was too soon to change the prayer. However, one cannot now honestly say that the Yerushalayim is in a state of destruction and denigration. Therefore, he suggested adding the word "shehaita" ('that was') before words of destruction, indicating that the city had been destroyed etc. (See Aseh Lecha Rav 1:14, 2:36-39, 7:35; HaTzofeh, 9 Av 5753, p. 4)

הצעת נוסח לתפילת 'נחם', המבוססת על הירושלמי, ומתאמת למציאות ימינו

רחם יהוה אלחינו בתקופת הרבים ובהכרזת הנאמנים, עלינו ועל עמך וישראל ועל ירושלים עירך, ועל ציון משכן כבודך ועל הריסות מקדשך, ועל העיר האבלה, אשר חללה עובדי פסילים ושבו בה. כי לישראל עמך נמנה באהבה לתפלתך, ולזרע ישראל נרשה הודעתה. ומאחזקתך יהוה את עמך, ומתמלאתך על העיר אשר בחרת בה, וירושלים עירך מתעצרת מעשרה ונבנית מהריסותיה לתפלתך.

נחם יהוה את אבלי ציון ואת אבלי ירושלים. הביטה וראה את מקדשך השמים אשר היה לטרפת אש. שיחתי בתקוני, וזכני לבנותו, והשדה שבינתך בתוכו עד עולם. כי אתה יהוה באש הצת את ירושלים, וכתומת אש אתה עתיד לגוננת, לתקמת ולבנותה. באמור: ואני אקנה לה, נאם יהוה, תומת אש סביב, ולקבור אתה בתוכה.

ברוך אתה יהוה, מנחם ציון ובונה ירושלים.

סדור המקדש, רב ישראל אריאל

Rav Yisrael Ariel, founder of the Machon Hamikdash and editor of the Siddur Hamikdash has composed another longer nusach (125 words) based on the Yerushalmi which he recommends as suitable for the current situation of Yerushalayim.

כשנכבשה ירושלים במלחמת ששת הימים היו אלו שרצו לשנות את נוסח חפלת נחם: ואח העיר האבלה והחרבה והבוזיה והשוממה האבלה מבלי בניה והחרבה ממעונותיה והבוזיה מכבודה, והשוממה מאין יושב, והיא יושבת וראשה חפוי כאשה עקרה שלא ילדה, שטענו שהרי ירושלים עכשיו ביד ישראל ואינה עוד חרבה ובוזיה.

ורבינו התנגד לדבריהם ככל תוקף, ראשית מפני שאין לנו לשנות את נוסח החפלה שנתקן על ידי חז"ל, ועוד אמר שכל זמן שהמקדש חרוב, אף שירושלים בנויה וביד ישראל, מ"מ נחשבת ירושלים גם לעיר חרבה, שהרי להרמב"ם קדושת ירושלים היא קדושת מקדש, וכדמבואר ברמב"ם בפ"י המשניות על המשנה ב"ה (דף כט:): דתנן י"ט של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה, והרמב"ם פירש דמקדש היינו כל ירושלים. וכן הוא ברמב"ם פ"ב משופר ה' ח'. ולכן פסק הרמב"ם (רפ"ו מהל' בית הבחירה ה' ט"ז) דקדושת המקדש וירושלים אינה בטלה, דהוי מפני השכינה, וכונתו, דירושלים הוא חלק מהמקדש, ולכן כל זמן שהמקדש חרב, אף ירושלים נחשבת כחרבה.

מסורה ז' עמ' 19

R. Yosef Ber Soloveitchik was opposed to any change in Nachem for a number of reasons: (i) We cannot change a text which was composed by Chazal; (ii) According to the Rambam, Yerushalayim has a din of 'Mikdash', together with and thus part of the Temple. As such, as long as the Temple is destroyed, the city is not considered to be rebuilt. (See also R. Hershel Schachter, Nefesh Ha-Rav, p. 79).

• R. Tzvi Yehuda Kook opposed any changes to public recitation of Nachem but is understood to have allowed for personal deviations. However, he was also of the view that as long as the Temple has not been rebuilt, Jerusalem is still considered destroyed and denigrated. This is even more so when there are churches and mosques throughout the city. (Cf. HaTzofeh, Shabbat supplement, 13 Tammuz 5727, p. 1; R. Shlomo Aviner, Shalheveskah -- Pirkei Kodesh U-Mikdash, p. 5).

• R. Isser Yehuda Unterman, at the time the Chief Rabbi of Israel, also opposed any changes to the text of Nachem because the old city was still full of synagogues in various states of destruction and disrepair while churches and mosques were in abundance. (Cf. HaTzofeh, 8 Av 5729, p. 2).

32. **שאלה:** האם לא הגיעה השעה לשנות את הנוסח שבתפלת נחם הנאמרת בתשעה באב? ובמיוחד מה שאומרים על ירושלים: העיר החרבה והבוזיה והאבלה והשוממה, שאינו תואם את המציאות כיום, כי לשמחתינו עינינו הרואות שירושלים הולכת ומתפתחת בקצב מהיר, והולכת ונבנית ומתיישבת עם בניה בונה לאלפים ולרבבות מישראל, כן ירבו, ואל הכותל המערבי נוהרים מכל קצוי תבל, אלפים ורבבות בקול רנה ותודה המון חוגג.

תשובה: תפלת נחם שהיא מעין המאורע בתשעה באב, נזכרה בירושלמי (בפרק ד' דברכות הלכה ג'). ובסידור רב סעדיה גאון (עמוד ש"ח), ובסידור רב עמרם גאון חלק ב' (דף ק"ב ע"א), תוך שינויים קלים ע"ש. והנה מבואר בסידור רב סעדיה גאון (במבוא עמוד ל'), שבתפלות ובמטבע הברכות אנו סומכים על המקובל בידנו במסורה מנביאי ה' ואנשי כנסת הגדולה, שהיו להם שני סדרים בתפלות, סדר אחד לזמן מלכות ישראל, וסדר אחר המיועד לזמן הגלות ע"ש. וזה על פי מה שאמרו (בנויר ל"ב), שיודעים היו שעתיד המקדש ליחרב. ... נמצא שגם הנוסח של תפלת נחם המקובל בידנו מדורי דורות יסודתו בהררי קודש, על ידי רבותינו אנשי כנסת הגדולה. ... ולכן מי הוא זה ואיזהו בדורות אלו שיכול להרהיב עוז לתקן, ולשנות מנוסח התפלה שנתקן ע"י רבותינו הקדושים, אשר רוח ה' דבר במ ולתנו על לשונם. ובכל תיבה ותיבה ובכל אות ואות שתיקנו במטבע הברכות והתפלות, גנוזים בהן סודות נשגבים ומופלאים. ... ואם כן מה כוחנו לשנות הנוסח שבתפלת נחם ...

ובאמת שגם לפי פשוטו יתבאר הנוסח של תפלת נחם, שהוא על הר ציון ששמים שועלים הלכו בו. כי מקום המקדש וסביבותיו נתונים ביד זרים שונאי ישראל, וירושלים העתיקה עודנה מלאה גילולים של עכו"ם, בכמה כנסיות טמאות, ואשר על ידי כמריהם ומנהיגיהם דם ישראל נשפך כמים בכל הדורות, ובסביבות המקדש קבורים ישמעאלים, סביב רשעים יתהלכו, ולכל עם ישראל אסור מן התורה להכנס להר הבית משום טומאת מת, והעריבים מכניסים פגרי מתייהם אל המקום המקודש לנו ביותר.... ועיקר יישובה של ירושלים בזמן הבית שהיה בצד דרום של בית המקדש, מאוכלס עדיין על ידי העריבים שונאי ציון, ישליו אהלים לשודדים ובטוחות למרגזי אל. וכמה בתי כנסת שהיו לתפארת עמנו בעיר העתיקה, עודם חרבים ושוממים, מעת נפילת ירושלים העתיקה בידי הלגיונות של ירדן. ועוד כהנה וכהנה, היש לך בזיון וחורבן ושממה גדולים מאלה? על זה היה דוה לבנו על אלה חשכו עינינו. וכבר אמרו חז"ל בירושלמי (יומא פרק א' הלכה א'): כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו הוא החריבו. ואמנם אנו שרים ורוקדים על שזכינו לחזור לכותל המערבי, שהוא שריד בית מקדשינו, שכולו זכר לחורבן, ... שגם העליה לרגל בזמן הזה כדי להרבות עגמת נפש וכו' ע"ש

ומלבד זה גם הרוחניות של ירושלים היא בעוה"ר בשפל המדרגה,.... כי מה מאוד ידאב לב כל החרד לדבר ה' על התפרקות הדור מחיי תורה ומצוה, חינוך אלפים ורבבות מילדי ישראל ללא תורה וללא מצוה, והרס חומת הצניעות והמוסר, וריבוי חילולי השבת, והפרת סדרי הכשרות, ועוד כהנה וכהנה. בושנו וגם נכלמנו כי שודדו ארמנותינו, אלו הארמונות של תורתנו הקדושה. ותפלתנו להבורא יתברך, ישוב ינחמנו יכבוש עוונותינו. וצום החמישי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים, ויקוים בנו שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה, שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה. כאיש אשר אמו תנחמנו כן אנכי אנחמכם ובירושלים תנוחמו.

שר"ת יחווה דעת חלק א סימן מג

R. Ovadia Yosef opposed any change in the text, for various reasons:- (i) the text of the prayer was established by the men of the Great Assembly and we lack the power to change it; (ii) Har Habayit is not in our hands and we are too tamei to go onto it; (iii) The 'main yishuv' of Yerushalayim was in Ir David, which is now almost entirely non-Jewish (as is East Jerusalem); (iv) many former shuls in the Old City are still in churban; (v) not only is the physical state of the city on a low level, but the religious level of the people of Israel in general is severely lacking.

33. נחם יי אלהינו את אבלי בית קדשך ואת נאמני ציון עירך הכמהים לשיבת שכינתך. עד מתי תשב מוריה אמללה ובזויה, צועקת ומתחננת? דביר דוה - היכן פרובי היכל הומוה - היכן גרותי אריאל שואג - היכן אשי? עזרה זועקת - היכן כוהני? והקר במר בוכה - היכן בני? ראה יי והביטה, והשב שכינתך להר מרומה, ואש קדשך למזבח היכלך, ויקר תפארתך לפינת יקרתך. פי אתה יי באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה, פאמור: ואני אהיה לה נאום יי חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה. פרוף אתה יי מנחם ציון ובונה ירושלים

<https://nachem.blogspot.com/> - new text of nachem composed by Dr Avi Schmidman⁹

• We daven for the day when be'H all of Yerushalayim will be built up as a Jewish city, including the rebuilding of the Beit Hamikdash - speedily, and in our own days!